

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
GRAFIČKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

Mia Amižić

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

GRAFIČKI FAKULTET

Smjer: Dizajn grafičkih proizvoda

ZAVRŠNI RAD

MEKSIKO I MODERNA GRAFIKA:

100 GODINA OD REVOLUCIJE

Mentor:

akademski slikar/grafičar Josip Jozić

Student:

Mia Amižić

Zagreb, 2020.

Rješenje o odobrenju teme završnog rada i imenovanju mentora

SAŽETAK

U prvoj polovici 20. stoljeća meksička umjetnost je bila ogledalo političkih procesa u državi. Neprestane borbe za vlast, unutarnji nemiri i desetljeća političke nestabilnosti, siromaštva i bijede stvorili su vrlo dinamičnu strukturu koja je politizirala ne samo meksički narod već i meksičku umjetnost. Grafika je poprimila dvojaku prirodu, istodobno postavši političkim produkcijskim alatom te zadržavši autonomnost umjetničkog konteksta i nacionalne tradicije. Grafičke produkcije tog razdoblja koje se gotovo isključivo odnose na društvenu strukturu, odražavaju ideološka stajališta umjetnika i njihove perspektive na dnevne i političke događaje, te su stoga sastavni dio Meksičke revolucije i među najvažnijim dijelovima najproduktivnijeg razdoblja meksičke umjetnosti.

Ključne riječi: Meksička revolucija, politika, grafika, umjetnost

ABSTRACT

In the first half of the 20th century, Mexican art was a mirror of the political processes in the state. The constant struggle for power, internal unrest and decades of political instability, poverty and misery have created a very dynamic structure that has politicized not only the Mexican people but also Mexican art. Graphics took on a dual nature, at the same time becoming a political production tool and retaining the autonomy of the artistic context and national tradition. The graphic productions of that period, which almost exclusively relate to the social structure, reflect the ideological views of artists and their perspectives on daily and political events, and are therefore an integral part of the Mexican Revolution and among the most important parts of the most productive period of Mexican art.

Keywords: Mexican revolution, politics, printmaking, art

Sadržaj

1.	UVOD	1
2.	TEORIJSKI DIO	3
2.1.	UZROCI MEKSIČKE REVOLUCIJE 1910.-1920.	3
2.1.1.	Porfiriato	3
2.1.2.	Politički ustroj	4
2.1.3.	Ekonomija i gospodarstvo	5
2.1.4.	Položaj žena	8
2.1.5.	Obrazovanje i zdravstvo	9
2.1.6.	Meksička elita	11
2.1.7.	Položaj Crkve	12
2.1.8.	Kraj Porfiriata	13
2.1.9.	Razdoblje Revolucije	13
2.2.	UMJETNOST	15
2.2.1.	José Guadalupe Posada	16
2.2.2.	Diego Rivera	20
2.2.3.	José Clemente Orozco	21
2.2.4.	David Alfaro Siqueiros	23
2.2.5.	Rufino Tamayo	25
3.	PRAKTIČNI DIO	27
4.	ZAKLJUČAK	32
5.	LITERATURA	33

1. UVOD

U godinama kada je svijetom vladao Prvi svjetski rat, a Meksikom zadnji jeci desetljeća Revolucije, umjetnička autonomija je bila model kojim su se umjetnici protivili razarajućem režimu koji je vladao državom i pokušavali sačuvati kulturu ugnjetavane i napaćene nacije. U tom smislu umjetnost tog razdoblja poprima politički aspekt isto kao što je i rezultat direktne umjetnikove volje. Umjetnici su se osjećali odgovornima pomoći narodu koji je pretrpio godine zločina, ugnjetavanja, jada i bijede te mu dati glas i nadu u bolje i pravednije sutra. Ovaj proces, u kojem se grafika pretvorila u sredstvo otpora, a umjetnost politizirala, postao je osobito karakterističan za Meksičku revoluciju koja je započela početkom 20. stoljeća protiv diktature Porforia Díaz. Ova uloga umjetnosti u političkom kontekstu koja se očitovala u Meksičkoj revoluciji, izravno je povezana s prisutnošću pionirskih umjetnika prije Revolucije, kao i s prisutnošću umjetnika u Revolucionarnom procesu, koji su zadržali takav i dugo nakon što je Revolucija završila. Meksiko ima najstariju grafičku kulturu u Latinskoj Americi koja seže još u šesnaesto stoljeće te stoga ne čudi njeno usvajanje kao važnog političkog alata u Revoluciji. Što više, grafika je postala još važnija u smislu prenošenja univerzalnih poruka kroz umjetnost koje su se mogle razumjeti bez obzira na stupanj pismenost i jezik kojim su govorili ljudi u pojedinim regijama. Ostali čimbenici koji su igrali ulogu u populariziranju grafike su brzina reprodukcije, lakoća širenja masovnim medijima poput novina, časopisa, letaka, plakata i brošura te niski ekonomski troškovi proizvodnje. Iako su pokušaji institucionalizacije revolucije pokrenuli tradiciju meksičkog zidnog slikarstva i iznjedrili neke od najvećih umjetnika tog doba, murali, s obzirom na njihovu veličinu, su trebali prilično dugo da se dovrše i nisu imali mogućnost dosezanja publike koje su grafike imale. Uz to, grafike su bile puno podložnije promjenama u konstantno promjenljivoj političkoj klimi i integraciji novih poruka. Stoga, grafike izrađene u prvoj polovici dvadesetog stoljeća u Meksiku služe kao svojevrsni dvostruki pečat, odražavajući istodobno političku i umjetnikovu osobnu produkciju koje je nemoguće odvojiti jednu od druge.

Potaknuta istraživanjem meksičke kulture, povijesti i umjetnosti i trenutnim stanjem i razvojem događaja na granici između Meksika i Sjedinjenih Država, bila sam inspirirana napraviti tri skice na tu temu. Ove skice vuku direktnu inspiraciju iz povijesti revolucionarnog razdoblja Meksika i radova velikana koji su je pomogli oblikovati, kao

što su José Guadalupe Posada, José Clemente Orozco i David Alfaro Siqueiros, te zadržavaju fokus na modernoj problematici i trenutnoj povijesti koja nam se odvija ravno pred očima.

2. TEORIJSKI DIO

2.1. UZROCI MEKSIČKE REVOLUCIJE 1910.-1920.

2.1.1. Porfiriato

Jedan od glavnih uzroka Meksičke revolucije, bila je vladavina predsjednika Porfirija Diaza koja je trajala od njegova dolaska na vlast 1876. godine do početka revolucije 1911. godine. General Díaz, čije puno ime glasi José de la Cruz Porfirio Díaz Mori, vodio je Meksiko pod geslom "rada i napretka", međutim njegova diktatura, nazvana *Porfiriato*, i politički ustroj doprinijeli su stvaranju apsolutne prevlasti privilegiranih slojeva bogatih veleposjednika, kapitalista i stranih ulagača. Dok je manjina živjela u raskoši, većina je živjela u bijedi. Sitni zemljoposjednici, osiromašeni porezima na imanja veća od njihove vrijednosti i bez mogućnosti posuđivanja novca u bankama, ostajali su bez svog vlasništva. Do 1910. godine gotovo polovica Meksika pripadala je nekolicini utjecajnih obitelji. Díazove pristaše se uglavnom mogu podijeliti u četiri skupine: vojsku, kler, strane špekulante i veleposjednike. Oni su imali gotovo potpunu slobodu u iskorištavanju javnih dobara i naroda za svoje potrebe, a Diaz je zauzvrat dobivao financijska sredstva potrebna za očuvanje svog režima i učvršćeno savezništvo s Crkvom i privilegiranim slojem. Favorizirani vlasnici tvornica, željezarija i rudnika dobivali su koncesije i javne radove te na taj način povećavali svoj profit. Priliku za obrazovanje imala su samo djeca dobrostojećih obitelji jer je Diaz smatrao da je obrazovane ljude teže podvrgnuti te je stoga malo ulagao u školstvo i zatvorio škole u manjim naseljima. Društveni i politički mir u Meksiku se održavao kontrolom policijskih snaga i provođenjem sile koji su sprječavali iskazivanje bilo kakvog izraza nezadovoljstva, okupljanja radničkih udruženja ili organizaciju štrajkova. Niži slojevi društva i vođe radnika bili su mučeni, zlostavljani, premlaćivani i zatvarani, a radnici velikih zemljoposjednika su imali mizerne plaće i uvjete života.

Promatran kroz povijesnu prizmu, Porfiriato je zaista bio period "rada i napretka" koji je prethodio burnom desetljeću Meksičke revolucije i postavio temelje za post revolucionarni Meksiko. Tijekom Díazove vladavine koja je trajala od 1876. do 1911. godine (s prekidom između 1880. i 1884. godine) Meksiko je obilježila centralizirana

vlast, kontrolirani politički sukobi i kriminal te otvaranje tradicijski ekonomski nacionalističke države prema stranom tržištu. Taj veliki pomak u ekonomskom stavu omogućio je brze ekonomske i tehnološke promjene, otvorenost za kulturne inovacije, urbanizaciju i promjene društvenog stava elite. Koristi od gospodarskog rasta neravnomjerno su raspodijeljene te je stvoreno stanje gdje je prihvaćen princip da jači imaju pravo iskorištavati slabije i vladati nad njima. Zaduživanje seljaštva i sitnih zemljoposjednika te dječji rad u novim industrijskim poduzećima postajali su sve normalnije pojava. Poraz meksičkih konzervativaca u Ratu reformi, a zatim konačno i intervencija Francuske u Meksiku očistila je put liberalima da ostvare svoju viziju Meksika. Porfirio Díaz bio je general meksičke liberalne vojske koji se istakao tijekom Rata reformi i Francuske intervencije. Cilj mu je bio postati predsjednikom Meksika, što mu nije pošlo za rukom dok se nije pobunio protiv tadašnjeg predsjednika Sebastián Lerdo de Tejada i preuzeo vlast. Kako meksički ustav nije dopuštao ponovno izabiranje istog predsjednika, Díazov mandat, koji je trajao od 1876. do 1880. godine, bio je prekinut na 4 godine nakon čega se Díaz vratio na vlast, ukinuo taj zakon i ostao na čelu Meksika do prisilnog odlaska 1911. godine. Iako je Díaz služio kao general liberalne vojske, njegova vladavina često se opisuje kao diktatura. Kongres se sastojao isključivo od Díazovih istomišljenika i pristaša te je njegova jedina uloga bila da odobrava Díazove legislacije te je ostajao na vlasti bez demokratskih izbora.

2.1.2. Politički ustroj

Unutarnja stabilnost, koja se ponekad naziva i *Pax Porfiriana*, bila je povezana sa sve većom snagom meksičke države te povećanim prihodima od rastućeg gospodarstva. Díaz je zamijenio brojne neovisne regionalne vođe svojim pristašama, ali je spriječio potencijalno nezadovoljstvo učinivši ih posrednicima sa stranim investitorima, tako im omogućivši njihovo osobno bogaćenje. Kako bi dodatno učvrstio državnu vlast, Díaz je imenovao *jefes políticos*, ("političke šefove"), koji su bili odgovorni središnjoj vlasti koja je zapovijedala lokalnim snagama. Politike mirenja, kooptizacije i represije omogućile su režimu da desetljećima održava red. U središnjem Meksiku domorodačke zajednice su izgubile političku i ekonomsku kontrolu koju su dotad imale nad svojim zemljama i stanovništvom zbog Díazovog režima eksproprijacije zemalja i vlasti autohtonog vodstva. Strani ulagači i veliki vlasnici nekretnina su širili svoje posjede, što je dovelo do eksproprijacije domorodačkih seoskih zemljišta.

Kada je Díaz došao na vlast 1876. godine, sjeverna granica Meksika sa Sjedinjenim Državama postala je područje napetosti i sukoba, koje je trebalo riješiti kako bi Díazov režim utvrdio svoj status kao suverena vlada Meksika. Stanje se dodatno pogoršavalo tim što su domorodačke skupine i lopovi stoke harali na pograničnom području. Apači nisu priznavali suverenitet SAD-a ili Meksika nad tradicionalno njihovim teritorijima, ali su iskorištavali formalnu međunarodnu podjelu u svoju korist, kradući stoku te bježeći preko granice kako bi izbjegli vlastima. Amerika je stanje na granicama koristila kao razlog za odbijanje priznavanja Díazove vlasti i suvereniteta. Tek kada je Díaz izdao velikodušne koncesije prominentnim američkim ulagačima u Meksiku, koji su vršili pritisak na administraciju američkog predsjednika Rutherforda B. Hayesa je pitanje priznanja riješeno 1878. godine.

Direktna posljedica nemira uzrokovanih desetljećem rata (1857.-1867.) i ekonomske nestabilnosti bio je porast razbojništva. Kao pokušaj borbe, za vrijeme administracije civilnog predsjednika Benita Juáreza, ustanovljena je mala, učinkovita seoska policija pod kontrolom predsjednika, poznata kao Rurales. Kad je Díaz preuzeo vlast, proširio je veličinu i ovlasti Ruralesa te ga stavio pod direktno zapovjedništvo i kontrolu predsjednika. Slogan Porfirijata, „red i napredak“, promicao je politički poredak i stabilnost kako bi se privuklo što više ulagača i potaknuo ekonomski razvoj. Izgradnja željeznica i telegrafskih vodova omogućila je vladi bržu i učinkovitiju kontrolu nad regijama koje su dotad održavale razinu neovisnosti zbog udaljenosti od glavnog grada. Do kraja devetnaestog stoljeća nasilje je gotovo u potpunosti nestalo.

2.1.3. Ekonomija i gospodarstvo

Meksiko je na početku Porfirijata bio pretežno ruralna nacija, a veliki zemljoposjednici su nadzirali proizvodnju poljoprivrednih dobara za lokalno i regionalno tržište hrane. Primarna radna snaga ljudi koji su se bavili poljoprivredom bili su sitni zemljoposjednici i izdržavani poljoprivrednici, zajedno sa seljacima bez zemljišta, koji su obrađivali tuđe posjede. U devetnaestom stoljeću dolazi do promjene strukturnog ustroja zemljoposjedništva u Meksiku. Liberalna reforma nastojala je ukloniti korporativno vlasništvo nad zemljom, ciljajući na imanja u vlasništvu Rimokatoličke crkve i autohtonih zajednica, prisilno razdvajajući posjede na parcele i prodajući ih. Unatoč nastojanjima liberala, to nije rezultiralo stvaranjem srednje klase takozvanih

yeomanskih poljoprivrednika, ali zato jest potkopalo integritet autohtonih zajednica i narušilo ekonomsku moć Crkve.

Izgradnja željezničkih pruga bila je glavni faktor u transformaciji meksičke ekonomije. Meksiko nije obdaren plovnim riječnim sustavom koji bi omogućio jeftin prijevoz, a ceste su često bile neupotrebljive tijekom kišne sezone, pa je izgradnja željezničkih pruga uklonila veliku prepreku ekonomskom razvoju Meksika. Prva linija koja je izgrađena bila je od zaljevske luke Veracruz do Mexico Cityja, te nakon nje dolazi do naglog širenja linija od središnjeg Meksika prema sjeveru do američke granice. To je rezultiralo smanjenjem troškova prijevoza putnika i tereta, otvaranjem novih regija, poput Comarca Lagunera u sjevernom Meksiku, poljoprivrednom razvoju. Glavni ulagači u željeznice, infrastrukturu i željeznička vozila bili su stranci što je pokazatelj da su strani investitori imali povjerenje u stabilnost Meksika. Pored izgradnje željeznica, uz pruge su izgrađene i telegrafske linije. To je omogućilo trenutnu komunikaciju između glavnog grada i zabačenih mjesta, povećavajući moć centra države nad udaljenim regijama. Brze reakcije slanjem Ruralesa i njihovih konja na problematična područja bile su izravan učinak efikasnije komunikacije.

Industrija koja se u to vrijeme znatno proširila bila je rudarstvo. U kolonijalno doba Meksiko je kovao i rafinirao srebro te kovao srebrni novac koji je postao prva globalna valuta. Tijekom Porfiriata, podzemno iskapanje zbog vađenja depozita industrijskih minerala bilo je kamen temeljac industrije. Svjetska cijena srebra pala je 1873. godine, dok je istodobno rasla potražnja za industrijskim mineralima od strane razvijenih zemalja za njihovu proizvodnju. Kao i u ostalim aspektima meksičke ekonomije, rast u rudarskom sektoru bio je utemeljen na stabilnosti koju je utvrdila vlada. Širenje željezničke mreže značilo je da se ruda može jeftino transportirati, a telegrafska mreža omogućila je investorima učinkovitu komunikaciju s rudničkim mjestima. Strani investitori, posebno iz Sjedinjenih Država, imali su povjerenja u rizik ulaganja u rudarska poduzeća u Meksiku. Sjever Meksika isticao se brojem svojih rudnika bakra, olova, željeza i ugljena od kojih su najvažniji i najveći bili Sonora, Chihuahua, Durango, Guanajuato i Coahuila, te posebice Monterrey i Aguascalientes.

Dok je porast bogatstva koji je slijedio rastom izvoza poljoprivrednih dobara i industrijalizacije uvelike pogodio urbanim elitama i stranim ulagačima, jaz između bogatih i siromašnih se sve više povećavao. Daleko najveći sektor meksičkog

stanovništva bio je ruralni i autohtoni, a meksički gradovi, posebno glavni grad, imali su najveću koncentraciju bogate bijele elite. Seljaci su obrađivali zemlju koja je uglavnom bila u vlasništvu drugih, dok su žene odgajale djecu, kuhale i čistile. U središnjem i južnom Meksiku su se zadržali tradicionalni običaji i način života, pogotovo na mjestima koja su bila proizvođači za domaće, a ne izvozno tržište, međutim država je sve više potkopavala njihovu političku strukturu, a gubitak zemljišta imao je značajan utjecaj na autohtono stanovništvo. Liberalni pokret nastojao je zamijeniti tradicionalne vrijednosti temeljene na religiji i odanosti lokalnoj zajednici modernim načelima i vrlinama koja dijele svi građani poboljšanim javnog zdravstva, profesionalnom vojnom obukom muškaraca, rehabilitacijskim kaznenim sustavom i sekularnim javnim obrazovanjem.

Razvoj industrijske proizvodnje bio je usmjeren na domaće tržište, prije svega u tekstilu. Meksički poduzetnici u Orizabi i Guanajuatu gradili su tvornice u urbanim područjima, što je radnicima pružalo veće mogućnosti zarade i opskrbljivalo domaće tržište tekstilom. Obrtničke organizacije već su postojale kada je Díaz 1876. godine došao na vlast kao društva čiji su glavni ciljevi bili dobrobit i zaštita radnika te organizacija štrajkova. Jedna od takvih organizacija, *Gran Círculo de Obreros de México*, imala je gotovo 30 podružnica u Meksiku te se svojim radom zalagala za dodatne beneficije za radnike osim pružanja osnovne pomoći u slučaju bolesti, ozljede ili smrti. Borili su se za prava radnika kao što su obrazovanje za odrasle, obvezno obrazovanje za djecu i reprezentacija njihovih ciljeva vlastima. Međutim, pokret je bio neujedinjen te su pitanja poput političke aktivnosti stvarala podijeljenost i nezadovoljstvo koje je dovelo do uznemirenosti i formiranja borbenih organizacija industrijskog rada u kasnom devetnaestom stoljeću koje se mogu se smatrati korijenima suvremenog radničkog pokreta u Meksiku. Nakon 1900. godine, dok se ekonomija Meksika dramatično širila sve većim pristizanjima stranog kapitala i rastom različitih industrija, tako je rasla i organizirana industrijska radna snaga. Radnici su se opirali mehanizaciji industrija kao što je tekstil, gdje su vlasnici tražili veću produktivnost po radniku bez proporcionalnog povećanja plaće. Štrajkovi su postajali sve češći prizor, a najpoznatiji se dogodio u tvornici pamučnog tekstila Río Blanco. Visoko kvalificiranim poslovima dominantno su prevladavali američki radnici, a meksički radnici bili su plaćeni za isti posao osjetno manje. Radnici u rudnicima ugljena su također organizirali štrajkove, a najpoznatiji je bio u Cananei 1906. godine. Rudnik je bio u vlasništvu američkih ulagača te je naoružana četa poslana iz Arizone u Meksiko kako bi suzbila štrajk. Iako je Liberalna stranka Meksika (PLM) zagovarala radikalne promjene u korist radne snage, većina industrijskih

radnika su bili zagovornici reformi, a ne revolucije. Kako se Díazov režim nije odazivao pozivima za reformom, mnogi su radnici promijenili stav i zauzeli radikalniju stranu za promjenu režima. Širenjem željezničke mreže radnici su postali mobilniji te su mogli tražiti poslove dalje od onih koje im je njihova neposredna okolica pružala. U Mexico Cityju je razvoj sustava tramvaja, prvobitno kola koja su vukle mazge, a kasnije električnih, omogućio masovni prijevoz. Razvoj prometne industrije omogućio je zapošljavale raznih radnika koji su bili potrebni kako bi gradili staze, održavali automobile i mazge i služili kao kondukteri.

2.1.4. Položaj žena

Ženama tog vremena bilo je dopušteno uredsko zaposlenje u državnim i privatnim poduzećima. Iako je prisutnost žene u kući bila oznaka statusa srednje klase i dobrostojeće obitelji, u kasnom devetnaestom stoljeću ugledne žene su se sve više zapošljavale izvan kuće kao uredske radnice. Tijekom liberalne reforme sredinom devetnaestog stoljeća, žene su počele stupati u radnu snagu kao učiteljice u javnim školama te radnice u dobrotvorne svrhe. Díazov režim omogućio je ženama zaposlenje u vladinim uredima u 1890-ima. Stvaranje birokracije Meksičke vlade sa ženama zaposlenim na primarno nižim razinama pratilo je uzorak ponašanja drugih nacija gdje su se obrazovane žene bavile porastom službene papirologije i uvođenjem novih uredskih tehnologija poput pisaćeg stroja, telefona i telegrafa. Žene su se također bavile određenim vrstama ručnog rada, uključujući rad u tvornicama papira, tekstila, čokolade, cipela i šešira.

Porastom urbane srednje klase, žene su u radnu snagu ulazile kao učiteljice i uredske radnice. Nove uloge žena ne samo da su dodale dohotku kućanstva, već su pridonijele i velikim kulturnim promjenama jer su oblikovale identitet kućanstva srednje klase, a neke su postale vidljive i kao aktivistkinje za ženska prava. Feminizam u Meksiku pojavio se tijekom Liberalne reforme i Porfirijata. Meksičke žene srednje klase počele su se baviti neravnopravnošću spolova pred zakonom i drugim pitanjima, kao što se događalo i drugdje na hemisferi i zapadnoj Europi. Osnovale su ženske skupine kako bi raspravljale o pitanjima nejednakosti, pokrenule književne časopise i prisustvovala međunarodnim kongresima o ženskim pravima. Unatoč svim naporima sufražetskog pokreta, žene u Meksiku su dobile pravo glasa tek 1953. godine.

Iako je došlo do društvenog pomaka u stavovima prema ulogama žena, teme spolnosti i seksualnosti nisu došle na red tako brzo. Homoseksualnost je i dalje bila tajna i općenito privatna stvar. U studenom 1901. godine, došlo je do policijske racije okupljanja homoseksualaca i transvestita u Mexico Cityju, poznatog kao *El baile de los cuarenta y uno* ili *Ples četrdeset i jednog* (Slika 2.4.1.). Kružile su glasine da je zet Porfirija Díaz bio jedan od uhićenih zajedno s još nekoliko članova visokog društva, međutim popis uhićenih nikada nije objavljen. Incident je ubrzo postao javni skandal, a proslavljeni karikaturist José Guadalupe Posada oslikao je incident za nacionalne novine.

Slika 2.4.1. . José Guadalupe Posada, *Ples 41 homoseksualca*, 1901.

2.1.5. Obrazovanje i zdravstvo

Liberali su stvorili sekularni obrazovni sustav kako bi se suprotstavili vjerskom utjecaju Rimokatoličke crkve. Javne škole osnovane su tijekom razdoblja Benita Juárez, ali proširene tijekom Porfirijata nakon poraza Francuske monarhije i njihovih meksičkih katoličkih saveznika. Škole nisu samo podučavale pismenost i računanje, nego su također imale za cilj stvaranje radne snage vođene principima preciznosti, štedljivosti, marljivosti i apstinencije od poroka poput alkohola, duhana te kockanja. Unatoč tome, nepismenost je i dalje bila raširena diljem države. Popis stanovništva iz 1910. pokazao je da je samo 33% muškaraca i 27% žena pismeno te je visoko, a često i osnovno obrazovanje, bilo

dostupno samo članovima visokog društva. Međutim, vladina posvećenost obrazovanju pod Justom Sierrom, Díazovim tajnikom obrazovanja, bio je važan korak, posebno u visokom obrazovanju uspostavljanjem državnog *Universidad Nacional de México*. Papinsko sveučilište u Meksiku, osnovano početkom šesnaestog stoljeća pod vjerskim ustrojem, zatvoreno je 1865. Jedna od nekoliko časnih i kulturnih profesija kojima su se žene mogle baviti bila je podučavanje u školama te su suvremene, obrazovane učiteljice bile u prvim redovima feminističkog pokreta u Meksiku.

Javno zdravstvo postalo je važno pitanje meksičke vlade, koja je zdravu populaciju smatrala važnom za daljnji ekonomski razvoj. Državna ulaganja u javno zdravstvo viđena su kao dio cjelokupnog projekta modernizacije Meksičke države. U Mexico Cityju, vlada je uložila u veliki infrastrukturni projekt za isušivanje središnjeg jezerskog sustava u nastojanju da se spriječe česte poplave u glavnom gradu. Kanali poput Canal de la Viga u Mexico Cityju i dalje su imali značajan brodski promet, ali su također služili kao odlagališta kanalizacije, smeća i leševa životinja. Pitka voda nije bila svima dostupna te su je radnici crpili iz gradskih fontana i raznosili od kuće do kuće s kolicima ili noseći posude na leđima. Neka su kućanstva bila previše siromašna da bi platila uslugu dovoza vode, pa bi član kućanstva crpio i prevozio vodu. Drugo veliko pitanje koje je mučilo javno zdravstvo bilo je provođenje adekvatnih zdravstvenih mjera u industriji pakiranja mesa. Usprkos podjelama društva na osnovu klase, spola i etničke pripadnosti, Meksikanci s kraja 19. stoljeća su dijelili brojne prehrambene navike, posebno želju za svježim zaklanom govedinom. Novi državni ustroj je tu naviku smatrao neprihvatljivom i nesanitarnom te je usađivanje ideja pravilne higijene postala vrijednost koja se treba davati u školama.

Glavni zatvor u Mexico Cityju bio je bivši samostan, zatvor Belem, koji je nekoliko puta preuređen prije nego što je postao zatvor za žene i muškarce. Belem je bila prljava i loše vođena ustanova sa zastarjelim metodama kažnjavanja zatvorenika. Izrađeni su planovi za izgradnju novog objekta, kaznionice koja je u svojoj teoriji bila namijenjena rehabilitaciji zatvorenika i boljoj asimilaciji u društvo nakon izlaska. 1900. godine otvorena je kaznionica u Lecumberriju. Međutim, većina zatvorenika su bili Díazovi politički neprijatelji te su životni uvjeti u zatvoru bili vrlo opasni zbog načina na koji su stražari i osoblje postupali sa zatvorenicima. Mučenja i premlaćivanja su bila česta pojava, a cijeli zatvorski sistem je bio korumpiran i podmićivan.

2.1.6. Meksička elita

Tijekom Porfirijata, urbana meksička elita postala je kozmopolitska; tradicionalne nošnje smatrane su primitivnim i zaostalim, a uvezeni modni stilovi i načini odijevanja, pogotovo oni iz Francuske, postali su pokazateljem modernosti i sofisticiranosti. Budući da su Francuzi napali Meksiko i okupirali ga tijekom 1860-ih, okretanje Meksika prema Francuskoj sa divljenjem i pokušajem imitiranja njihove mode i načina života nije prošlo bez prijemora u Meksiku. Francuska je bila glavna europska sila i padom Napoleona III 1870. godine otvoren je put za ponovno uspostavljanje normalnih odnosa između zemalja. Ponovnim uspostavljanjem diplomatskih odnosa Meksiko je s oduševljenjem prihvatio francuske stilove. Utjecaj Francuske na kulturu u modi, umjetnosti i arhitekturi očit je u glavnom gradu i drugim većim meksičkim gradovima, s robnim kućama koje su rađene po uzoru na one u Parizu i Londonu. Konjske utrke su postale jedan od novih načina razbibrige visokog društva te su izgrađene trkaće staze, poput hipodroma *Peralvillo*, koji je rađen po uzoru na hipodrome u Europi i Sjedinjenim Državama. Staza je trebala biti otvorena na Uskrs 1882., na izrazito nereligiozan način za proslavu praznika što je samo dodatno pridonijelo konzervativnijem dijelu meksičke populacije koja je već negativno gledala na kozmopolitsku modernizaciju društva.

Ubrzo se pojavio širok spektar klubova i društava, kao i biciklistički klubovi i organizirane utrke. Francuska je tvrtka uvozila bicikle i osnovala iznajmljivanje, a organizirani sportovi s pravilima, jednakošću natjecanja, birokracijom i formalnim vođenjem evidencija postali su obilježja modernosti. Iako su muškarci dominirali sportom, i žene su sudjelovale. Za žene je biciklizam značio oslobađanje od strogog nadzora i slobodniju žensku odjeću, kao što su bile *Bloomers* hlače za vožnju. Biciklizam je promoviran kao promicanje vježbanja i dobre higijene i modernizacijom putem tehnologije.

Slika 2.6.1. José Guadalupe Posada, *Zašto ići biciklom?* 1898.

2.1.7. Položaj Crkve

Sredina devetnaestog stoljeća protkana je sukobom između Katoličke crkve i Liberalne stranke. *Meksički Ustav* iz 1857. godine odredio je razdvajanje crkve i države, a postojao je i snažan antiklerikalni članak ustava. Kao pragmatičnom političaru, Díaz nije bilo u cilju ponovno otvarati sukob sa Katoličkom crkvom te je i njegov brak s Carmen Romero Rubio, koja je bila vjerna katolička, pomogao u uklanjanju raskola. Díaz nikada nije poništio antiklerikalne članke Ustava, ali ih nije striktno provodio, tako da je Katolička crkva doživjela potpun politički i ekonomski oporavak za vrijeme Porfirijata. Američki protestantski misionari dolazili su na sjever Meksika tijekom Porfirijata, ali nisu značajno osporili snagu katolicizma u Meksiku. U nekim regijama su se pojavili lokalni vjerski kultovi koje je Katolička crkva smatrala idolopokloničkim. Kao odgovor na potencijalni gubitak vjernika u Meksiku i drugdje, papa Lav XIII izdao je encikliku *Rerum Novarum*, pozivajući Crkvu da se uključi u socijalne probleme. Crkva je sama izgubila dosta zemlje tijekom liberalne reforme te je stoga podržala ukidanje dužničkog ropstva gdje su seljaci bili vezani za rad na zemljišnim imanjima jer nisu bili u stanju otplatiti dug. Uspjeh Crkve u novim inicijativama može se vidjeti jer Zapatisti u Morelosu nisu provodili antiklerikalne akcije tijekom Meksičke revolucije, a mnogi su borci nosili Djevicu iz Guadalupea na kapama.

Za vrijeme Díazovog režima država je počela preuzimati kontrolu nad kulturnom baštinom Meksika, proširujući Nacionalni muzej antropologije kao središnje spremište artefakata s meksičkih arheoloških nalazišta, kao i uspostavljajući kontrolu nad samim nalazištima. Zakon o spomenicima (1897.) dao je nadležnost nad arheološkim nalazištima saveznoj vladi. To je omogućilo izvlaštenje i protjerivanje seljaka koji su obrađivali usjeve na arheološkim nalazištima, što se najsustavnije radilo u Teotihuacanu. Bivši konjički časnik i arheolog Leopoldo Batres bio je inspektor arheoloških spomenika i imao je znatnu moć. Prikupljao je sredstva iz Díazovih državnih fondova za čuvanje arheoloških nalazišta u središnjem Meksiku i Jukatanu, kao i za angažiranje radnika na iskopavanju arheoloških nalazišta od posebnog značaja za stvaranje slike slavne prošlosti Meksika stranim učenjacima i turistima, kao i domoljubnog žara u Meksiku.

2.1.8. Kraj Porfiriata

Díazov suparnik Francisco I. Madero, bio je zatvoren tijekom predsjedničkih izbora 1910., ali je pobjegao na sjever preko američke granice u Teksas. Dok je još bio u Meksiku, izdao je Plan San Luisa Potosija u listopadu 1910., kojim je izbore proglasio namještenim i pozvao na pobunu protiv Díazovog nelegitimnog režima. Borbe su izbile u pokrajini Morelos, južno od Mexico Cityja, kao i na granici sa SAD-om u Ciudad Juárezu. Meksička savezna vojska nije bila sposobna ugušiti sve ove ustanke radi manjka ljudi, opreme i udaljenosti žarišta dvaju pobuna. Ustanak protiv Díaza je sve više rastao, jer njegov režim nije uspio uspostaviti građanski red. Díaz nije uspio osigurati sukcesiju predsjednika. Politički rivali, general Bernardo Reyes i ministar financija i vođa Científica, José Yves Limantour, bili su izbačeni iz linije nasljedstva, a Díaz je odabrao Ramóna Corrala za svog dopredsjednika. Reyes je prihvatio progonstvo i otišao u Europu, u naumu da proučava vojsku u Njemačkoj. Iako je Reyes bio politički suparnik, prema povjesničarima, njegovo protjerivanje je bila velika politička pogreška, budući da je bio odan i učinkovit, a politička oporba je rasla, sa sve više ljudi koji su se bunili protiv Díazovog ponovnog izabiranja. Limantour je također bio u Europi pregovarao dug Meksika, ostavljajući Díaza sve više politički izoliranim. Díaz je započeo pregovore s Maderovim ujakom Ernestom Maderom, obećavajući reforme ako se vrati mir. Također je započeo neformalne pregovore s antirelekcionističkim pobunjenicima početkom 1911. Díaz je odbio dati ostavku, što je ponovno rasplamsalo oružanu pobunu protiv njega. Suočen s tom situacijom, Díaz je pristao na Ugovor Ciudad Juárez, koji je Porfirijansku državu uglavnom ostavio netaknutom. Ugovorom je precizirano da Díaz podnosi ostavku zajedno s potpredsjednikom Corralom i stvoren je privremeni režim pod vodstvom Francisca Leóna de la Barre prije novih izbora. Pobunjeničke snage trebale su se demobilizirati. Díaz i većina njegove obitelji otplovili su u Francusku u izgnanstvo. Umro je u Parizu 1915. Dok je napuštao Meksiko, navodno je prorekao da je "Madero pustio tigra, da vidimo može li ga kontrolirati."

2.1.9. Razdoblje Revolucije

Nakon namještenih izbora 1910. godine na kojima je Díaz pobjedio, Madero se pobunio prema Planu San Luis Potosí te je izbio oružani sukob na sjeveru Meksika, predvođen Maderom, Pascualom Orozcom i Pancho Villom, uz podršku dijelova srednje klase, seljaštva i organiziranog rada. Ugovorom Ciudad Juáreza, Díaz je dao ostavku i

otišao u progonstvo, a novi izbori zakazani su za jesen 1911. godine na kojima je slobodnim i poštenim glasanjem Madero većinski izabran, stupivši na dužnost u studenom. Protivljenje njegovu režimu tada je raslo i od konzervativaca, koji su ga smatrali preslabim i previše liberalnim, i od bivših revolucionarnih boraca i oduzetih, koji su ga smatrali previše konzervativnim.

U kaotičnom razdoblju u veljači 1913., poznatom kao Deset tragičnih dana (La Decena Trágica), Madero i njegov potpredsjednik Pino Suárez bili su prisiljeni dati ostavku. Proturevolucionarni režim generala Victorijana Huerte došao je na vlast, potpomognut veleposlanikom Sjedinjenih Država, lokalnim poslovnim interesima i drugim pristašama starog poretka. Huerta je ostao na vlasti do srpnja 1914. godine, kada ga je na abdikaciju prisilila koalicija različitih regionalnih revolucionarnih snaga. Kad je pokušaj revolucionara da postignu politički dogovor propao, Meksiko je upao u građanski rat (1914–15). Konstitucionalistička frakcija pod vodstvom bogatog zemljoposjednika Venustiana Carranze pojavila se kao pobjednik 1915. godine, porazivši revolucionarne snage bivšeg ustavnog Pancho Ville i prisilivši revolucionarnog vođu Emiliana Zapatu da se vrati u gerilski rat. Zapata su 1919. godine ubili agenti predsjednika Carranze.

Oružani sukob trajao je veći dio desetljeća, sve do oko 1920. godine, i imao je nekoliko različitih faza. Vremenom se revolucija promijenila od pobune protiv uspostavljenog poretka pod Díazom do višestranog građanskog rata u pojedinim regijama, s čestim prebacivanjem borba za vlast među frakcijama u Meksičkoj revoluciji. Jedan od glavnih rezultata revolucije bio je raspad Savezne vojske 1914. godine, koju je Francisco Madero zadržao netaknutom kad je izabran 1911. godine, a Huerta iskoristio kako bi zbacio Madera s vlasti. Revolucionarne snage ujedinjene protiv Huertovog reakcionarnog režima porazile su savezne snage. Iako je sukob ponajprije bio građanski rat, strane sile koje su imale važne ekonomske i strateške interese u Meksiku su imale ulogu u ishodu borbe za vlast u Meksiku. Sjedinjene Države igrale su posebno značajnu ulogu. Od 15 milijuna stanovnika Meksika, gubici su bili visoki, ali numeričke procjene uvelike variraju. Prema nekim procjenama 1,5 milijuna ljudi je umrlo, a gotovo 200 000 izbjeglica je pobjeglo u inozemstvo, posebno u Sjedinjene Države.

Mnogi povjesničari proglašenje meksičkog Ustava 1917. (*Constitucion de 1917*) smatraju završnom točkom oružanog sukoba. Ekonomski i socijalni uvjeti poboljšali su

se u skladu s revolucionarnom politikom, tako da se novo društvo oblikovalo u okviru službenih revolucionarnih institucija, a ustav je osiguravao taj okvir.

Ovaj oružani sukob često se karakterizira kao najvažniji sociopolitički događaj u Meksiku i jedan od najvećih preokreta u 20. stoljeću. Revolucija je stvorila politički režim koji je bio snažno nacionalistički, dajući vladi moć da ekspropirira inozemno vlasništvo nad resursima omogućujući zemljišnu reformu. Novi režim je također imao snažan kodeks koji štiti organizirani rad i proširio je državnu vlast nad Rimokatoličkom crkvom u Meksiku u njezinoj ulozi u obrazovanju.

2.2. UMJETNOST

Meksiko je svjedočio uzbudljivom oživljavanju grafike uz već poznatiji javni program murala u desetljećima nakon revolucije 1910–20. Glavni umjetnici kao što su José Guadalupe Posada, Diego Rivera, José Clemente Orozco, David Alfaro Siqueiros i Rufino Tamayo proizveli su brojne grafike koje su unaprijedile društvene i političke reforme revolucije i pomogle u razvoju jedinstvenog meksičkog kulturnog identiteta.

Nakon oružanog sukoba koji je izbio 1910. i nastavio se više od deset godina, ljevičarski intelektualci ulagali su snažne napore, prvo u freskama, a zatim u grafičkoj umjetnosti, kako bi probudili interes u uglavnom nepismenoj javnosti za nužnosti političkih promjena, upoznali je s prošlim i sadašnjim nepravdama i stvorili nacionalni kulturni identitet koji povezuje tradiciju meksičke umjetnosti i obrta sa spomenicima povijesti zemlje prije osvajanja. Tijekom same Revolucije postojala je značajna kulturna produkcija, uključujući grafiku, glazbu i fotografiju, dok su u postrevolucionarno doba revolucionarne teme u slikarstvu i književnosti oblikovale povijesno sjećanje i razumijevanje Revolucije.

Tijekom kasnog Porfirijata, politički crteži, karikature i grafike su se razvijali kao najpopularniji oblici umjetnosti. Najpoznatiji grafičar ranog razdoblja revolucije bio je José Guadalupe Posada, čiji su satirični radovi, posebice s kosturima, bili široko rasprostranjeni. Politički crteži Meksikanaca, kao i Amerikanaca, karikirali su situaciju u Meksiku te su bili dostupni u narodnim novinama i časopisima za masovnu publiku. Crteži su često bili popraćeni stihovima popularnim pjesmama iz revolucionarnog razdoblja. I nakon 1920. godine, meksički murali i grafike su se zadržali kao dva glavna

oblika revolucionarne umjetnosti. Otisci su se lako reproducirali i imali široku publiku zbog masovne prirode medija kojima su se prenosili, a freske i murali koje je naručila meksička vlada su bili najsigurniji način prenošenja poruke publici kojoj je bila namijenjena zbog lake uočljivosti i dostupnosti svima. Grafika je postala omiljeni medij, uz oslikavanje murala sponzoriranih od strane vlade, umjetnicima koji su bili spremni boriti se za novi estetski i politički poredak, među kojima su Rivera, Orozco i Siqueiros bili velika trojka.

2.2.1. José Guadalupe Posada

José Guadalupe Posada Aguilar (1852. - 1913.) bio je meksički umjetnik najpoznatiji po svojim litografijama koje su redovito bile objavljivane u tadašnjim nacionalnim novinama i časopisima. Posadini radovi su se odlikovali svojom kvalitetom i satiričnim smislom za humor kojim je karikirao političko i kulturno stanje u državi. Njegovi radovi su inspirirali brojne umjetnike diljem Južne Amerike i cijelog svijeta zbog svoje istovremene duhovitosti i ozbiljnosti te poziva na društvenu angažiranost. Koristio je tradicionalne motive kostura, lubanja i takozvanih kalavera, koji su zbog popularnosti njegovih radova postali ikonični i trenutno prepoznatljivi kao simbol Meksika.

U svom širokom i raznovrsnom opusu Posada je prikazao vjerovanja, svakodnevni život i iskorištavanje običnih ljudi te kritizirao one koji su zloupotrebljavali vlast. Njegove lubanje, zajedno s drugim ilustracijama, su postale simbol meksičke kulture, ponosa i nacionalnog otpora. Kosturi su također često bili obučeni u razne kostime, poput jednog od Posadinih najpoznatijih radova, *La Calavera Catrina*, te su bili satirični portreti pripadnika meksičkog visokog staleža koji su težili usvajanju europskog stila življenja i odijevanja. *Catrina* je ostala usađena duboko u meksičkoj nacionalnoj svijesti te se danas smatra oličenjem *Día de Muertos*; blagdana koji slavi život i njegovu svetost i prihvaća smrt kao prirodan životni proces.

Slika 3.1.1. i 3.1.2., La Calavera Catrina, 1913.

Od izbijanja meksičke revolucije 1910. do njegove smrti 1913. Posada je neumorno radio u tisku. Radovi koje je u to vrijeme dovršio u tisku omogućili su mu da razvije svoju umjetničku snagu kao crtač, graver i litograf. U to je vrijeme nastavio raditi satirične ilustracije i crteže objavljivane u časopisu *El Jicote* koje su igrale značajnu ulogu za vladu tijekom mandata predsjednika Francisca Madera i tijekom kampanje Emiliana Zapate.

Povjesničari umjetnosti procjenjuju da je tijekom svoje duge karijere Posada izradio više od 20.000 slika i grafika za razne novine, listove, brošure i knjige. Posada je bio inspiracija sljedećim generacijama umjetnika koji su kroz svoje radove slavili meksičku povijest i tradiciju te se odupirali utjecaju stranih stilova poput Diega Rivere i Josúa Clementea Orozca.

Slika 3.1.3. Žena vojnik, oko 1880.

Slika 3.1.4. Bitka između federalne vojske i Zapatinih pristaša, 1910.

Slika 3.1.5. Uhićenje Valentina Mancera, 1902.

Slika 3.1.6. Ilustracija u novinama Calavera oaxaqueña, 1903.

Slika 3.1.7. Velika električna lubanja, 1900.-1913.

Slika 3.1.8. Veselje zagrobnog života, 1910.

Slika 3.1.9. Calaveras s hrpe, broj 2, 1910.

2.2.2. Diego Rivera

Diego María de la Concepción Juan Nepomuceno Estanislao de la Rivera y Barrientos Acosta y Rodríguez, poznat kao Diego Rivera (8. prosinca 1886. - 24. studenog 1957.), bio je istaknuti meksički slikar. Poznat je po svojim muralima kojima je započeo stil herojskog realizma koji se bavio suvremenim političkim i socijalnim problemima u Meksiku i Sjedinjenim Državama. Tijekom ranih 1930-ih, njegova popularnost u Sjedinjenim Državama dovela je do velikih komisija za zidne zidove u New Yorku, Detroitu i San Franciscu. S ciljem da svoje radove učini šire dostupnim kolekcionarima u Sjevernoj Americi, Rivera je započeo s izradom litografija dok je bio u New Yorku radeći na svojoj retrospektivi iz 1931. u Muzeju moderne Umjetnost. Tijekom svoje karijere Rivera je napravio samo četrnaest otisaka, od kojih je većina bila litografija koju je objavila galerija *Weyhe*, i jedan rez linoleuma koji je napravio u Mexico Cityju 1938. godine.

Litografija *Zapata* se temelji na detalju iz ciklusa freski u palači Cortés u Cuernavaci, koji prikazuje povijest Meksika. U njoj Rivera prikazuje revolucionarnog heroja Emiliana Zapatu tijekom Meksičke revolucije 1910. Zapata, koji je postao nacionalni heroj i simbol otpora, prikazan je kako drži uzde konja čiji aristokratski vlasnik leži mrtav pred njegovim nogama. Prati ga skupina seljaka koji nose bijele košulje. Ovu scenu s freske Rivera je ponovno slikao za svoju izložbu 1931. u Muzeju moderne umjetnosti i sada je u muzejskoj stalnoj zbirci.

Slika 3.2.1. *Zapata*, 1932.

Slika 3.2.2. *San*, 1932.

Slika 3.2.3. Seoska škola, 1932.

2.2.3. José Clemente Orozco

José Clemente Orozco, zajedno s Diegom Riverom i Davidom Alfaram Siqueirosom, formirao je proslavljeni trijumvirat meksičkih muralista. Najposvećeniji svom zanatu i umjetnosti od triju "divova", Orozco je tijekom svoje karijere dovršio tridesetak litografija i dvadesetak bakropisa, tiskajući u vlastitom ateljeu. Početne godine svog stvaralaštva proveo je kao ilustrator crtajući političke crteže za novine u Mexico Cityju. Kasnije, u New Yorku, Carl Zigrosser iz galerije *Weyhe* ga je potaknuo na izradu litografija, slično kao i Riveru, kako bi dosegao širu publiku.

Na Orozca su utjecale prvenstveno grafike Josúa Guadalupea Posade, ekspresivna simbolika njegovih učitelja u Mexico Cityju, rad za lokalni tisak te strahote Meksičke revolucije. Početkom 1920-ih pridružio se novom muralističkom pokretu, ali je za razliku od svojih vršnjaka, odbio sudjelovati u Komunističkoj partiji.

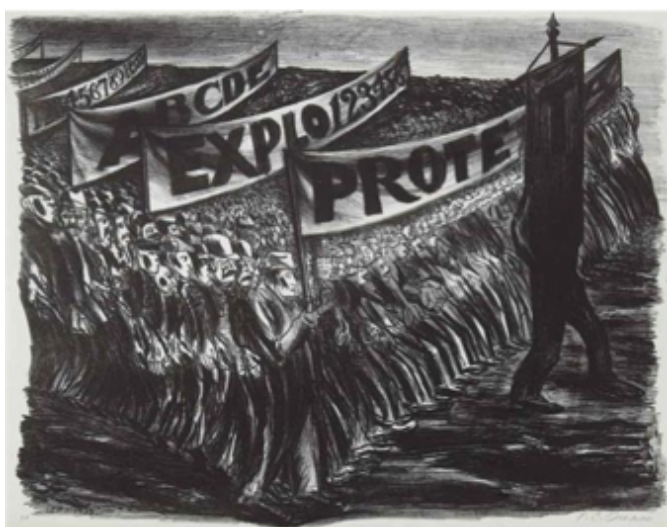
Glavna tematika Orozcovih radova bile su socijalne nepravde i nemiri; *Tuga* govori o bijedi, siromaštvu i bespomoćnosti ljudi u Meksiku. Jedan od Orozcovih najmoćnijih i najpotresnijih radova je "Crnci" (1934.); litografija koja prikazuje tijela obješena o drveće, uspomena na prizore koje je doživio tijekom svog boravka u Sjedinjenim Državama. Povratkom u Mexico City kako bi završio muralnu komisiju, Orozco je 1930-ih godina razvijao sve labaviji i izražajniji stil, uključujući karikaturu i satiru iz svojih ranih političkih ilustracija.

Slika 3.3.1. Franjevac i Indijanac, 1916.

Slika 3.3.2. Mase, 1935.

Slika 3.3.3. Prosvjed, 1935.

Slika 3.3.4. Zapatisti, 1935.

Slika 3.3.5. Turisti, 1935.

Slika 3.3.6. *Tuga*, 1934.

Slika 3.3.7. *Obješeni ljudi (crnci)*, 1930.

2.2.4. David Alfaro Siqueiros

David Alfaro Siqueiros (1896.-1974.) bio je meksički socijalno realistični slikar, najpoznatiji po svojim velikim freskama i muralima. Kao visoki vođa Meksičke komunističke partije i organizator sindikata bio je politički najradikalniji od trojice meksičkih muralista poznatih kao "tri diva". Također je bio urednik informativnog lista sindikata umjetnika *El Machete*. Tamo je objavio svoj manifest proglašavajući štafelajno slikarstvo nevažnim i elitističkim, a tamo su se pojavile i njegove popularne ilustracije u drvorezu u tradiciji Josúa Guadalupe Posade. Siqueirosova umjetnost je odražavala njegovu marksističku političku ideologiju koju je nastojao priopćiti širokoj proleterskoj publici. Tijekom četiri desetljeća djelovanja, dio vremena je proveo u zatvorima (uključujući Lecumberri) i progonstvu zbog svog rada u sindikatu i komunističke političke aktivnosti.

Većina Siqueirosovih velikih freski nalazi se u vladinim zgradama u Meksiku. Njegove se freske odlikuju dinamikom, pokretom, monumentalnom veličinom i ograničenim rasponom boja koji je podređen dramatičnim efektima svjetla i sjene. Među 25 litografija koje je napravio tijekom svoje karijere, ističe se nekoliko portreta, uključujući jedan vlastiti, te serija od 13 malih, ali intenzivnih drvoreza koji istražuju tematiku siromaštva i opresije nastalih u zatvoru 1931. godine. Poput onih Diega Rivere

i Jos a Clemente Orozco, Siqueirosove litografije bile su takoder namijenjene sjevernoameričkim kolekcionarima, dok su njegovi drvorezi imali mnogo  iri doseg u Meksiku, pojavljujući se kao ilustracije u političkim časopisima.

Slike 3.4.1.-3.4.13. Serija 13 drvoreza, 1931.

Slika 3.4.14. Autoportret, 1931.

2.2.5. Rufino Tamayo

Nasljeđe Rufina Tamaya u povijesti umjetnosti leži u njegovom opusu originalnih grafičkih otisaka u kojima je savladao svaku tehniku. Unatoč svom sudjelovanju u meksičkoj povijesti, nije pristao na ideju umjetnosti kao nacionalističke propagande. Suvremenom meksičkom umjetnošću u to su vrijeme dominirala 'Tri velika': Diego Rivera, Jose Clemente Orozco i David Alfaro Siqueiros, ali Tamayo je počeo biti zapažen kao netko 'nov' i drugačiji zbog spajanja estetike post-revolucionarnog Meksika s avangardnom umjetnošću Europe i Sjedinjenih Država. Nakon Meksičke revolucije, usredotočio se na stvaranje vlastitog identiteta u svom radu, izražavajući ono što je smatrao tradicionalnim Meksikom i odbijajući slijediti političke trendove svojih suvremenih umjetnika, zbog čega su ga neki vidjeli kao 'izdajnika'. Kao rezultat toga, odlučio je napustiti Meksiko 1926. i preseliti se u New York gdje je iste te godine održao svoju prvu izložbu koja je bila iznimno uspješna, a Tamayo je dobio pohvale zbog svog autohtonog meksičkog nasljeđa i međunarodno privlačne modernističke estetike.

Njegova djela nastala između 1925. i 1991. godine, uključuju drvoreze, litografije, bakropise i grafike mixografije. Uz pomoć meksičkog tiskara i inženjera Luisa Rembe, Tamayo je proširio tehničke i estetske mogućnosti grafičke umjetnosti razvijanjem novog medija koji su nazvali mixografija. Ova je tehnika jedinstveni postupak likovnog tiska koji omogućuje izradu otisaka s trodimenzionalnom teksturom te slobodu da se koristi bilo koja kombinacija čvrstih materijala. Osim što je bio pionir novog grafičkog postupka, Rufino Tamayo u nasljeđu ostavio i svojih 80-ak originalnih mixografski radova.

Slika 3.5.1. Dva lika napadnuta psima, 1983.

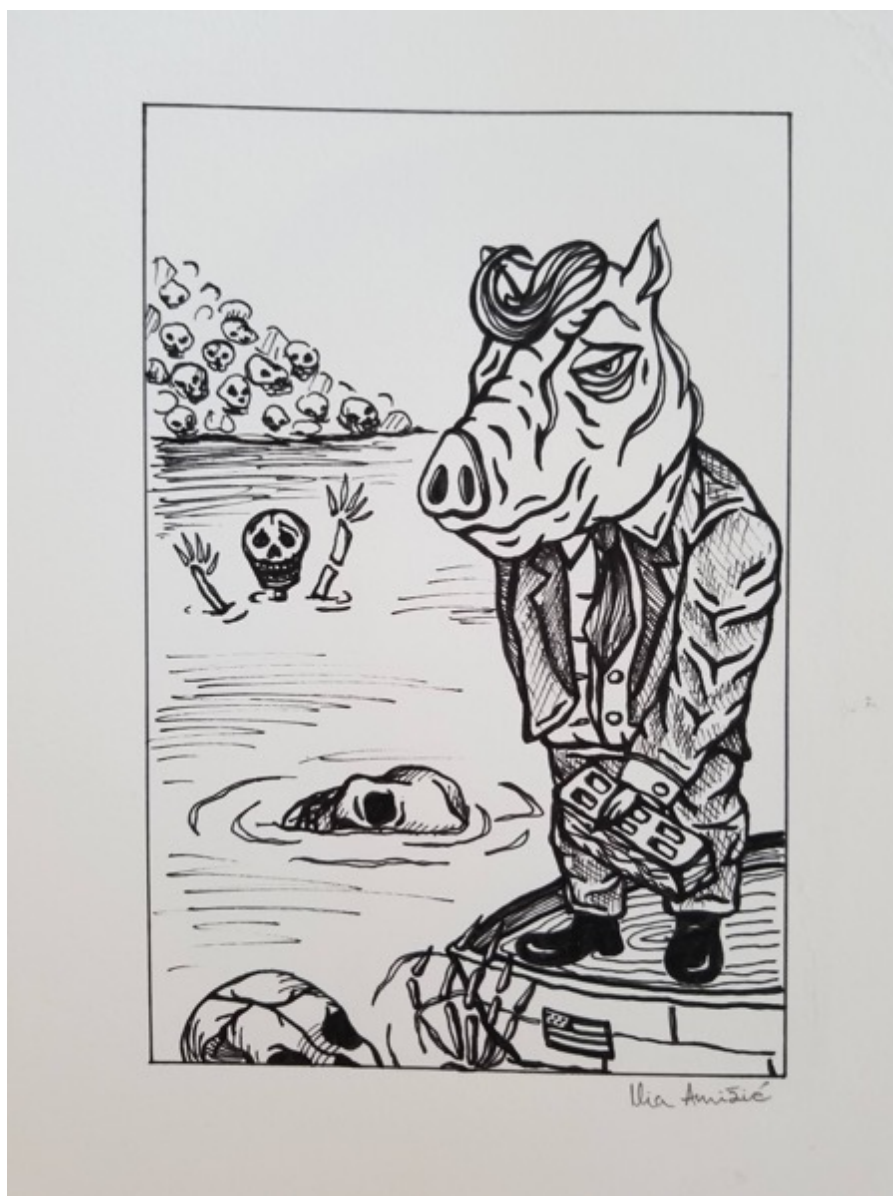

Slika 3.5.2. Galaksija, 1977.

Slika 3.5.3. Bijela ruka, 1977.

3. PRAKTIČNI DIO

Slika 3.1. *Pomoć stiže*, 2020.

Inspiraciju za rad *Pomoć stiže* sam pronašla u litografijama José Guadalupe Posade i njegovim motivima lubanja i kostura koji prikazuju svakodnevni život i patnje meksičkog naroda. Svinja predstavlja američkog predsjednika Donalda Trampa, koji u znak solidarnosti prema kosturu koji se utapa i traži pomoć nudi ciglu koja predstavlja njegov ozloglašeni zid na granici između Meksika i Sjedinjenih Država.

Idejna skica bi se izvela kombinacijom grafičkih tehnika dubokog tiska, bakropisa i suhe igle. Postupak bakropisa se izvodi tako da se crtež direktno urezuje u metalnu

ploču, iglama za graviranje. Ploča, matrica, se prethodno zaštiti gustim asfaltnim premazom i nakon što se ureže crtež ploča se stavlja u kiselinu na određeno vrijeme, ovisno o tome koliko želimo da nam linije budu tamne, odnosno svijetle. Ovaj proces uranjanja ploče u kiselinu se naziva proces jetkanja. Nakon jetkanja slijedi skidanje zaštitnog sloja te čišćenje ploče od nečistoća i masnoće. U formirane, duboke linije, dobivene nagrivanjem tekućine za jetkanje se utisne boja koja se pod pritiskom preše otisne na papir te tako dobijemo otisak. Nakon toga se koristi se suha igla za dopunjavanje finijih linija i eventualnih korekcija crteža, ukoliko su potrebne.

Slika 3.2. Čudovište i djevojčica, 2020.

Čudovište i djevojčica je moja verzija litografije *Franjevca i Indijanca* José Clemente Orozca. Bespomoćni Indijanac je u ovom slučaju djevojčica (inspirirana fotografijom Johna Mooorea koja prikazuje uplakanu djevojčicu koju odvajaju od njene obitelji na granici), a prijetvorno samilosni Franjevac nadvijen nad njom je Donald Trump.

Idejna skica je zamišljena da bude izvedena u litografiji, tehnici plošnog tiska. Prvi korak u postupku litografije je čišćenje površine litografskog kamena terpentinom i vodom te brušenje drugim kamenom kako bi se dobila što ravnomjernija površina. Potom slijedi zaobljavanje oštih rubova litografskog kamena kako bi se spriječilo

oštećenje gumenih valjaka te se ploča ispire pod snažnim mlazom vode sa svih strana. Ploča se po izboru može i polirati metalnim diskom, ovisno o željenom efektu finoće brušenja. Nakon površinske obrade kamena može se započeti s formiranjem tiskovnih elemenata- direktnom tehnikom crtanja motiva korištenjem razrijeđenog crnog tuša ili prijenosnim postupkom. Kod indirektnog postupka crtež se izrađuje na vodotopivom prijenosnom papiru, stavlja u dodir sa prethodno toplom vodom zagrijanim litografskim kamenom te se vlaženjem crtež transferira. Nastala slika se mora stabilizirati kako bi se osiguralo ujednačeno otiskivanje bez nagomilavanja boje na tiskovnoj formi. Jedan od dva moguća postupka stabilizacije ploče je Stanley Jonesova obrada koja se provodi sušenjem kamena, korekcijom linija, prašenjem ploče sa talkom (magnezijevim hidrokislatom), nanošenjem srednje jake kiseline, 3 do 4 pH, i ostavljanjem da se lagano nagriza pola sata, skidanjem sredstva za nagrivanje, drugim nagrivanjem kamena sa Azothovom kiselinom par minuta, ispiranjem vodom te nanašanjem gumiarabike za zaštitu. Drugi, kronološki suprotan, postupak stabilizacije kamena se zove Cajlanova obrada i izvodi se na slijedeći način: nakon transfera litografski kamen se gumira i osuši, nanosi se terpetin kako bi se slobodne površine na ploči očistile od masnoća. Na čisti kamen se nanosi masna litofinska tekućina koja se prima samo na tiskovne elemente te se potom grubo skida krpom te se vlažnom spužvom skida ostatak kako bi ostala vidljiva samo iscrtana mjesta (tiskovni elementi). Bojilo se nanosi hrapavim valjkom te se kamen osuši i posipa talkom kao zaštitno sredstvo. Nakon odabranog postupka stabilizacije, može započeti probno otiskivanje montiranjem litografske tiskovne forme u prešu. Na ploču se stavlja 10-15 araka makulature kao meka navlaka. Prethodno konzervirana površina se ispire litografskom tinkturom (Cajlanova obrada, negativ) ili tekućinom za vlaženje (Stanly Jonesova obrada, pozitiv). Kontrolirano vlaženje izvodi se spužvom dok se mogući višak skida fleanom trakom. Bojilo se razribava na pomoćnom litografskom kamenu te se nanosi špahtlom na rub kamena te potom razmazuje kožnim valjkom. Postupak traje nekoliko ciklusa dok se ne pojavi vidljiva slika.

Slika 3.3. Zid između nas, 2020.

Serijski 13 drvoreza David Alfaro Siqueirosa nastalih za vrijeme njegovog boravka u zatvoru 1931. su bili idejna inspiracija za rad *Zid između nas*. Slika predstavlja dvoje ljudi razdvojenih zidom sa zvijezdama na nebu. Zid je simbol razdora između obitelji i prijatelja i uzroka napremostive boli i žalosti te je zajedno sa zvijezdama alegorija za američku zastavu.

Po uzoru na Siqueirosa, grafička tehnika za realizaciju moje idejne skice bio bi drvorez. Drvorez ili ksilografija je grafička tehnika visokog tiska kod koje se utiskivanjem s drvene matrice postižu otisci na papiru ili drugome materijalu. Cijeli postupak izrade drvoreza najčešće kreće od crteža ili radne skice koja se prenosi na površinu matrice te se potom urezuje. Površina drva koja se izdubkuje posebnim nožićima predstavlja slobodne površine, a izbočena, netaknuta mjesta su tiskovni elementi koji na sebe primaju boju koja se nanosi valjkom za nanos boje. Otiskivanje se vrši pomoću preše ili ručno te se dobiva jednobojni otisak. Za izradu višebojnih otisaka bilo bi potrebno izraditi posebnu matricu za svaku boju.

4. ZAKLJUČAK

Istraživanjem uloge koju je grafika imala za vrijeme i iza razdoblja Meksičke revolucije, dolazi se do neminovnog zaključka da je grafika važno sredstvo ne samo za podizanje nacionalne svijesti i morala već i za proizvodnju umjetnika u tom procesu. Teško je odvojiti politiku i umjetnost tog razdoblja zbog njihove isprepletenosti i neizbježnog utjecaja koji su imali jedno na drugo. Politički pokreti započeti prije Meksičke revolucije u tom su procesu politizirali društvo i umjetnike i kao rezultat toga umjetnici su ušli u proces političke proizvodnje. Grafika koja je postala presudan politički produkcijski alat u formiranju mišljenja javnosti kao i amplificiranju glasa onih kojima je on bio oduzet, je i dalje zadržala svoj umjetnički kontekst i odražavala tradicionalne vrijednosti i kulturu meksičkog naroda u ovom razdoblju. Odražavajući ideološke perspektive i dnevne i političke događaje tog vremena pomogli su u stvaranju jedinstvenog nacionalnog meksičkog identiteta i globalno momentalno prepoznatljivih motiva. Te grafičke produkcije koje su preživjele do danas, služe kao spomenik najvažnijim dijelovima najproduktivnijeg razdoblja meksičke umjetnosti.

5. LITERATURA

Sve slike, osim autorskih, preuzete s moma.org

1. "Mexican Revolution | Causes, Summary, & Facts". *Encyclopedia Britannica*, 2020, <https://www.britannica.com/event/Mexican-Revolution>. Accessed 2 Sept 2020.
2. "Porfirio Díaz | President Of Mexico". *Encyclopedia Britannica*, 2020, <https://www.britannica.com/biography/Porfirio-Diaz>. Accessed 2 Sept 2020.
3. "Porfiriato". *En.Wikipedia.Org*, 2020, <https://en.wikipedia.org/wiki/Porfiriato>. Accessed 2 Sept 2020.
4. "David Alfaro Siqueiros | Moma". *The Museum Of Modern Art*, 2020, <https://www.moma.org/collection/works/61471>. Accessed 2 Sept 2020.
5. "David Alfaro Siqueiros | Mexican Painter". *Encyclopedia Britannica*, 2020, <https://www.britannica.com/biography/David-Alfaro-Siqueiros>. Accessed 2 Sept 2020.
6. "José Clemente Orozco | Moma". *The Museum Of Modern Art*, 2020, <https://www.moma.org/artists/4430#works>. Accessed 2 Sept 2020.
7. "José Clemente Orozco | Mexican Painter". *Encyclopedia Britannica*, 2020, <https://www.britannica.com/biography/Jose-Clemente-Orozco>. Accessed 2 Sept 2020.
8. "Rufino Tamayo | Moma". *The Museum Of Modern Art*, 2020, <https://www.moma.org/artists/5795>. Accessed 2 Sept 2020.
9. "Rufino Tamayo | Mexican Artist". *Encyclopedia Britannica*, 2020, <https://www.britannica.com/biography/Rufino-Tamayo>. Accessed 2 Sept 2020.
10. The Museum of Modern Art. 2020. *Diego Rivera | Moma*. [online] Available at: <<https://www.moma.org/artists/4942>> [Accessed 2 September 2020].
11. "Diego Rivera | Mexican Painter". *Encyclopedia Britannica*, 2020, <https://www.britannica.com/biography/Diego-Rivera>. Accessed 2 Sept 2020.
12. The Museum of Modern Art. 2020. *José-Guadalupe Posada | Moma*. [online] Available at: <<https://www.moma.org/artists/4707>> [Accessed 2 September 2020].
13. "José Guadalupe Posada | Mexican Printmaker". *Encyclopedia Britannica*, 2020, <https://www.britannica.com/biography/Jose-Guadalupe-Posada>. Accessed 2 Sept 2020.
14. "Graphic Evidence Of Mexico'S Ferment". *Nytimes.Com*, 2020, <https://www.nytimes.com/2006/12/22/arts/design/22mexi.html>. Accessed 2 Sept 2020.
15. UĞUZ, Özgür. "ROLE OF PRINTMAKING IN MEXICAN REVOLUTION". *Dergipark.Org.Tr*, 2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/853857>. Accessed 2 Sept 2020.
16. Marče, A., 2020. [online] Eprints.grf.unizg.hr. Available at: <https://eprints.grf.unizg.hr/2874/1/Z849_Marče_Andrea.pdf> [Accessed 3 September 2020].

17. Majnarić, I., 2020. [online] Tisak.grf.unizg.hr. Available at:
<http://tisak.grf.unizg.hr/media/download_gallery/MTT%20Predavanje%204a.pdf>
[Accessed 3 September 2020].
18. Cupek, M., 2020. [online] Eprints.grf.unizg.hr. Available at:
<https://eprints.grf.unizg.hr/2748/1/Z825_Cupek_Melaniya.pdf> [Accessed 3
September 2020].